

VARIA

XXV

**Zborník abstraktov z XXV. kolokvia mladých jazykovedcov
(Častá-Papiernička 23. – 25. 11. 2016)**

Bratislava
Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Eudovíta Štúra SAV
2017

ISBN 978-80-971690-3-9

9 788097 169039

VARIA

XXV

**Zborník abstraktov z XXV. kolokvia mladých jazykovedcov
(Častá-Papiernička 23. – 25. 11. 2016)**

**Editorka
Katarína Gajdošová**

**Bratislava
Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Eudovíta Štúra SAV
2017**

Slovenská jazykovedná spoločnosť
pri Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV

Recenzenti

Prof. PaedDr. Ľubomír Kralčák, PhD.
Prof. Mgr. Jaromír Krško, PhD.
Prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc.

Editorka

Mgr. Katarína Gajdošová, Ph.D.

Technický redaktor

Mgr. Vladimír Radik

Organizačný výbor konferencie

Mgr. Katarína Gajdošová, Ph.D.
Mgr. Bronislava Chocholová, PhD.
Mgr. Gabriela Múcsková, PhD.

Z tlačových podkladov Jazykovedného ústavu SAV vytlačil
OFPRINT JH s. r. o., Bratislava

ISBN 978-80-971690-3-9

Obsah

Miroslava Bajusová: Využitie stratégie neutralizácie pri preklade profesionalizmov z oblasti drevárskeho priemyslu.....	5
Perla Bartalošová: Sonda do neverejného diskurzu o homosexuálnych ľudoch cez prizmu xenolingvistiky	6
Marka Biřeř: Interpretačná komparatívna analýza jazykového stvárnenia lásky v slovenskej a rumunskej frazeológii	8
Martina Bodnárová: Personálna a sociálna deixa v neinštitucionálnom dialógu dospelých východoslovenskej proveniencie	9
Katarzyna Burska: Nazwy gospodarstw agroturystycznych w województwie łódzkim. Analiza strukturalna i semantyczno-pragmatyczna... 11	11
Veronika Gondeková: Manipulačno-komunikačná koncepcia predvolebnej kampane politickej strany Most-Híd.....	13
Miroslav Kazík: Birmovné mená vo farnosti Moravany nad Váhom po roku 1989	14
Ivana Klabníková: České křídlo proti štúrovskej spisovnej slovenčine v zborníku <i>Hlasové</i>	16
Lucia Klimková: Fatická komunikácia ako súčasť rodinnej a priateľskej konverzácie	17
Petra Kollárová: Names of Family Relatives in Slovak Dialects.....	18
Agnieszka Kołodziej: Zoonyms Versus Other Onyms.....	19
Michaela Kopečková: Analýza vokalickej kvality a kvantity moderátorů televizního zpravodajství ČT 1	20
Дарья Корзникова: Смотреть краем глаза и слушать краем уха: инструментальная валентность глаголов восприятия в русском и немецком языках.....	21
Paweł Kowalski: Internationalization of Polish and Slovene linguistic terminology	23
Magdalena Kroupová: Slovesa cizího původu v současné češtině se zřetelem k jejich lexikografickému zpracování	24
Veronika Labancová: Hypotypóza ako myšlienková figúra v diele <i>Kruté poviedky</i> (Contes cruels) od Auguste de Villiers de L'Isle-Adam ..	25
Mária Matiová: Kognitívny obraz konceptov závisť a škodoradosť v slovenskom jazykovo-kultúrnom spoločenstve	28
Miriam Matulová: Dynamik der Entwicklung der aktiven Sprachkompetenz beim Kind im Vorschulalter.....	29
Lucia Miháliková: Význam slovesa a procesy metaforizácie.....	30

Timea Nemčeková: Prechod od kmeňovej sústavy k rodovej vo vývine substantívnej deklinácie slovenčiny a češtiny.....	31
Maja Novkovič: Jazykovo-stylistická analýza románu <i>Rivers of Babylon</i> od Petra Pišťanka	32
Gabriela Orsolya: Kontrastívny výskum verbálnych kolokácií	34
Patrik Petráš: Funkcia dôrazu v súčasnom televíznom spravodajstve	36
Khrystyna Petriv: Мова як маркер національної ідентичності.....	38
Kristína Piatková: Štylistika a každodenná komunikácia	40
Andreea-Nora Pop: A Corpus-Driven Analysis of the Word ‚ROMANIAN‘ in CORPES XXI	41
Barbara Repková: Rétorika etickej reklamy	44
Zdenka Schwarzová: Socio-Scientific Communication in Slovak Media (Using the Example of Bioethical Discourse)	45
Alica Ternová: Sémantická analýza niektorých prípadov slovensko-slovinských interlingválnych homoným.....	46
Василенкова Лариса Борисовна: Итальянизм и его функция в „Сказках об Италии“ М.Горького и „Новых сказках об Италии“ авторов-постмодернистов	48
Katarína Vilčeková: Die Rolle der Muttersprache beim Fremdsprachenlernen	49
Kristina Denisovna Zaides: “To Forget Impossible to Remember”: Meta-Communication with the Meaning of Forgetting in Oral Spontaneous Speech.....	50
Jana Zdeňková: Deverbativní substantiva tvořená pomocí sufixů -stvo a -ství/-ství ve staré a střední češtině	52

Využitie stratégie neutralizácie pri preklade profesionalizmov z oblasti drevárskeho priemyslu

Miroslava Bajusová

Katedra germanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica
miroslava.bajusova@umb.sk

Podobne ako príslušníci iných spoločenstiev s rovnakým predmetom činnosti aj drevári používajú profesionalizmy, výrazy spojené s výkonom ich povolania. Cieľom tohto článku je priblížiť postup ich prekladu do cudzieho jazyka (v našom prípade nemeckého) s použitím stratégie neutralizácie. Ide o transláciu v hybridnom kontexte, pričom sa pohybujeme na osi orálne vs. písané texty a zároveň na osi štandardný – subštandardný jazyk. V úvode ponúkame teoretické východiská, t. j. definície základných pojmov *profesionalizmus*, *slang* a *neutralizácia*. Druhá časť článku je orientovaná prakticky. Analyzované výrazy pochádzajú z výskumu realizovaného počas vlastnej tlmočnicko-prekladateľskej praxe v najväčšom slovenskom drevospracujúcom podniku. Motiváciou ich vzniku je okrem jazykovej ekonómie aj vyjadrenie kolegiálnej spolupatričnosti. Používajú sa v neformálnych komunikačných situáciách.

Kľúčové slová: profesionalizmus, slang, stratégia neutralizácie, drevospracujúci priemysel, univerbizácia

Sonda do neverejného diskurzu o homosexuálnych ľuďoch cez prizmu xenolingvistiky¹

Perla Bartalošová

Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra, Slovenská akadémia vied, Bratislava
perlab@juls.savba.sk

Príspevok na úvod zasadzujeme do kontextu xenolingvistiky, pričom expla-
nujeme biologickú a sociálnu cudzosť v živote jednotlivca. Cez prizmu sociál-
neho konštruktivismu vyzdvihujeme silu jazyka pri formovaní reality, čo je
dôležité pri vnímaní cudzosti a normality. V druhej časti príspevku na metodo-
logickej báze kritickéj diskurznej analýzy interpretujeme rozhovory troch res-
pondentov, a to dvoch cisrodových², heterosexuálnych respondentov, a jednej
transrodovej³, heterosexuálnej informátorky. Cieľom analýzy je interpretácia
diskurzívnych stratégií⁴, ktoré používajú respondenti vo svojich komunikátoch
o homosexuálnej minorite. Naše hypotézy sú, že sa v prejavoch všetkých infor-
mátorov objaví heterosexizmus⁵. Uvedené hypotézy sa nám potvrdili a zároveň

¹ Príspevok vznikol ako výstup z diplomovej práce autorky (Bartalošová, 2015, 100 s.) s názvom *Cudzost/inakosť v súčasnom jazykovo-kultúrnom prostredí. Aplikácia na diskurze sexuálnych menšín*, ktorú obhájila na Katedre slovenského jazyka Univerzity Komenského v Bratislave.

² Cisgender – opak transrodovosti. Cisrodový človek je taký jednotlivec, ktorého pohlavie (anglicky sex) a rod (anglicky gender) sú v súlade.

³ Transrodoví ľudia sú tí, ktorých vzhľad, správanie a/alebo osobnostné charakte-
ristiky sa odlišujú od stereotypov o tom, akí by mali byť muži a aké by mali byť ženy (Bartalošová, 2015, s. 100). P. Jánošová a P. Řičan (2005, s. 584) poruchou pohlavnej identity chápu „nespokojnosť s biologickým pohlavím a jeho odmietanie, ktoré sa pre-
javuje hlbokým odmietaním vlastnej pohlavnej príslušnosti (napr. odpor k sekundárnym pohlavným znakom) a preferenciami typickými pre príslušníkov opačného pohlavia (štyl obliekania, vystupovanie v danej genderovej role).

⁴ Diskurzívne stratégie chápeme ako „stratégie hovoriaceho na dosiahnutie zmeny postoja“ – tie sú podľa T. A. van Dijka (1987, s. 307, cit. podľa A. Faragulová. In: Dolník, 2015, s. 193) určené práve pre recipienta, ktorý nie je vopred zaujatý.

⁵ Označuje systém presvedčení a spoločenských noriem, podľa ktorých jediným prijateľným sexuálnym vzťahom je vzťah muža a ženy. Akýkoľvek iný vzťah mimo heterosexuálneho rámca sa považuje za menejcenný, prípadne neprípustný. (Na označenie povyšovania heterosexuálnej formy vzťahov na normu sa používa aj pojem heteronormativita.) Ako analogický pojem k pojmom sexizmus, rasizmus, antisemi-
tizmus a pod. sa heterosexizmus považuje za formu sociálnej predpojatosti, ktorá je podporovaná a udržiavaná jednak na makroúrovni spoločenských inštitúcií (kultúrny heterosexizmus), jednak na individuálnej úrovni postojov (psychický heterosexizmus). Heterosexizmus sa dá chápať ako jedna zložka širších a navzájom sa prelínajúcich ideológií sexuality a rodu. Na inštitucionálnej úrovni vyúsťuje do diskriminačných praktík (pozri diskriminácia na základe sexuálnej orientácie) v oblasti právneho systé-

sme u všetkých respondentov identifikovali podobné diskurzívne stratégie, ktoré sme následne analyzovali. Dané stratégie sú v diskurze štandardizované a ich stálym reprodukováním sa v spoločnosti udržiava vnímanie danej menšiny ako cudzej.

Kľúčové slová: xenolingvistika, kritická diskurzívna analýza, normalita, cudzosť, homosexualita, heterosexizmus

VYBRANÁ LITERATÚRA

- BARTALOŠOVÁ, Perla: *Cudzosť/inakosť v slovenskom jazykovo-kultúrnom prostredí. Aplikácia na diskurze sexuálnych menšín*. Diplomová práca. Bratislava: Univerzita Komenského 2015. 100 s.
- FARAGULOVÁ, Alena: Cudzosť a kultúra. In: Dolník, Juraj a kol.: *Cudzosť – jazyk – spoločnosť*. Bratislava: Univerzita Komenského 2015, s. 174 – 213.
- JÁNOŠOVÁ, Pavlína – ŘÍČAN, Pavel: Psychologické aspekty polarity žena – muž. In: *Československá psychologie*, 2005, roč. 49, č. 6, s. 584.
- ONDRISOVÁ, Sylvia – ŠÍPOŠOVÁ, Marianna – ČERVENKOVÁ, Ivana – JÓJÁRT, Paula – BIANCHI, Gabriel: *Neviditeľná menšina: Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii*. Bratislava: Nadácia Občan a demokracia 2002. 171 s.
- Overcoming Heterosexism and Homophobia: Strategies that work*. Eds. J. T. Sears – W. L. Williams. New York: Columbia University Press 1997. 456 s.

mu, školstva, zdravotníctva, služieb, cirkví, médií a iných inštitúcií (porov. Ondrisová – Šípošová a kol. 2002; Sears – Walter, 1997).

Interpretačná komparatívna analýza jazykového stvárnenia lásky v slovenskej a rumunskej frazeológii

Marka Bireş

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
marka.bires@ukf.sk

V kognitívne orientovanej lingvistike je konceptuálna metafora považovaná za východisko nášho poznania. Predstavuje základ obrazného frazeologického bohatstva každého prirodzeného jazyka. Je založená na pojmových schémach, pričom telesnosť je základná predstavová schéma. Celý ľudský systém má metaforickú povahu. Komparácia slovenského a rumunského jazykového materiálu je dôkazom toho, že niektoré pojmové schémy sú univerzálne. Pre porozumenie frazém je rozhodujúca ich intenčnosť.

Personálna a sociálna deixa v neinštitucionálnom dialógu dospelých východoslovenskej proveniencie

Martina Bodnárová

Inštitút slovakistických a mediálnych štúdií, Filozofická fakulta, Prešovská univerzita
v Prešove

tina.bodnarova@gmail.com

Priestor súkromnej komunikačnej sféry, ktorý je výskumne pre slovenskú, ale aj inonárodné lingvistiky permanentne aktuálny, najmenej podlieha preskripčným normám a najpružnejšie reaguje na pohyby sociálneho okolia cez prizmu jej ontologicky nosných vektorov: súkromnosti – hovorovosti – neinštitucionálnej dialogickosti, ako pred časom konštatoval F. Ruščák (2011). Spomedzi dvoch základných typov dialógu, komunikátu pre súkromnú komunikačnú sféru najpríznačnejšieho, je v odbornej literatúre doteraz lepšie spracovaný a opísaný inštitucionálny dialóg, a to zrejme pre väčšiu pravidelnosť, schematickosť a prediktabilitu, ktorou sa vyznačuje. Jeho protipól, dialóg neinštitucionálny, je fenomén nesmierne variabilný a možnosti jeho typizácie sú značne problematické.

Táto charakteristika sa vzťahuje nielen na samotný neinštitucionálny dialóg, ale aj širšie na komunikačné situácie v rámci interpersonálnej komunikácie (porov. Hirschová, 2006b, s. 171) a napokon aj na spôsob fungovania sociálnej a personálnej deixy v danom kontexte.

Náš príspevok sa zameriava na výskum personálnej a sociálnej deixy v dialogických textoch pochádzajúcich z prostredia východného Slovenska. Konkrétne sledujeme spôsoby referencie a autoreferencie v spontánnych hovorených neinštitucionálnych komunikátoch, teda to, ako sa v reči komunikantov a v nimi produkovanom texte prejavujú personálni účastníci aj neúčastníci komunikácie. Osobitnú pozornosť venujeme osloveniu a tiež tomu, ako samotný hovoriaci v rozhovore referuje sám o sebe, resp. ako identifikuje sám seba. Personálnu a sociálnu deixu chápeme v tom zmysle ako M. Hirschová (2006a). Čiže *personálna deixa* vzťahuje výpoveď k účastníkom komunikácie a tiež odlišuje účastníkov a neúčastníkov komunikácie. *Sociálna deixa* znamená referovanie k osobám špecificky podmienené sociálnymi rolami komunikantov, v užšom zmysle referovanie modifikované pravidlami rečovej etikety. Z dvoch spôsobov (porov. Slančová – Slančová, 2014) si vyberáme len (auto)referenciu realizovanú mennými prostriedkami.

Výskum sociálnodeiktických a personálnodeiktických prostriedkov sme realizovali na materiáli 100 dialógov a na pozadí typológie dialógu dospelých (bližšie o nej porov. Bodnárová, 2012). Ako sa ukázalo, pre tento výskum je relevantná diferenciacia 1. kosituačných a konsituačných dialógov, 2. reprodukovanej

a nereprodukovanej reči a 3. vážnej a humornej tonality, na pozadí ktorej sa špecificky vyníma rozhovor-zábava a spoločenská konverzácia. I preto sa v úvodnej časti príspevku najskôr venujeme podrobnejšej charakteristike štyroch exponovaných typov dialógu. Vzhľadom na naznačenú diferenciaciu pozorujeme používanie rozmanitých zdvorilých, propriálnych i apelatívnych oslovení, ktoré však majú analogické komunikačno-funkčné uplatnenie (zvýrazňujú hranicu reprodukovanej reči, vystupujú ako jej iniciátory, posilňujú autenticnosť narácie a markantnosť reprodukovaných komunikačných situácií, sú súčasťou imitovaných (najmä inštitucionálnych) komunikačných registrov), a rôznych zámenných, apelatívnych aj propriálnych prostriedkov referencie na účastníkov i neúčastníkov komunikácie. S prevahou kosituacných dialógov, resp. kosituacnosti v dialógoch súvisí dominancia menných prostriedkov referencie na neúčastníkov komunikácie. Zvlášť zaujímavé sú tie spôsoby autoreferencie, kde nastáva posun smerom k tretej osobe, čo možno interpretovať jednak ako špecifickú stratégiu explikatívneho dialógu a rozhovoru-zábava, jednak ako prostriedok realizácie sebakritickej reflexie s viac či menej humornou intenciou.

Kľúčové slová: neinštitucionálny dialóg, oslovenie, referencia a autoreferencia, sociálna a personálna deixa, typológia dialógu

VYBRANÁ LITERATÚRA:

- BODNÁROVÁ, Martina: K problematike typológie dialógu dospelých. In: *Zborník zo 7. študentskej vedeckej konferencie*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2012, s. 786 – 807. Dostupné z WWW: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Chovanec3>.
- HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtine*. Olomouc: Univerzita Palackého 2006a. 243 s.
- HIRSCHOVÁ, Milada: Sociální deixe a komunikační situace. In: *Linguistica Brunensia. Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity*, 2006b, roč. 54, č. 1, s. 167 – 183.
- RUŠČÁK, František: *M. Bodnárová: Inštitucionálny a neinštitucionálny dialóg v slovenčine*. [Oponentský posudok písomnej práce k dizertačnej skúške]. Prešov 2011.
- SLANČOVÁ, Daniela – SLANČOVÁ, Terézia: *Reč pohybu, authority a súdržnosti*. Prešov: Prešovská univerzita, Fakulta športu 2014. 282 s.

Nazwy gospodarstw agroturystycznych w województwie łódzkim. Analiza strukturalna i semantyczno-pragmatyczna

Katarzyna Burska

Katedra Współczesnego Języka Polskiego, Instytut Filologii Polskiej,
Wydział Filologiczny, Uniwersytet Łódzki
kasiabl1@poczta.onet.pl

Agroturystyka to obecnie jedna z najlepiej rozwijających się form wypoczynku i zyskujące spore znaczenie źródło dochodu mieszkańców obszarów wiejskich. Duża popularność usług agroturystycznych sprawia, że gospodarze muszą się czymś wyróżnić, by zostać zauważonym przez poszukujących najlepszej oferty. Nierzadko taką cechą jest nazwa obiektu. Celem artykułu jest analiza nazw gospodarstw agroturystycznych w województwie łódzkim. Pod uwagę zostaną wzięte właściwości strukturalne, podjęta zostanie także próba opisu motywacji semantycznej zgromadzonych egzemplifikacji. Materiał źródłowy pochodzi z czterech stron internetowych, na których znajdują się bazy gospodarstw agroturystycznych: www.nocowanie.pl, <http://www.agroturystyczny24.pl/>, <http://meteor-turystyka.pl/>, <http://www.fajnewczasy.pl/>.

Przyjrzenie się strukturze nazw gospodarstw agroturystycznych wykazało, że najwięcej jest struktur dwu- (np. *Nad Stawem*, *U Krysi*, *Chata Drwala*, *Stajnia Bogusławice*, *Zielona Przystań*, *Grażyna Marecka*) i trójkomponentowych (*Dom w Nieborowie*, *Agro U Mery*, *Ranczo nad Rozlewiskiem*, *Dolina Pięciu Stawów*), chętnie wplata się do nazwy obiektu noclegowego inną nazwę własną, co potwierdza spostrzeżenia Cz. Kosyła: „Głównym źródłem interesujących nas nazw są inne nazwy własne i wyrazy pospolite. W obu wypadkach wyrazy użyte w funkcji nazw domów zyskują sekundarną wartość językową” (Kosyl, 1981, p. 105).

Analiza semantyczno-pragmatyczna pokazuje, że właściciele gospodarstw agroturystycznych wypracowali kilka schematów nadawania nazw swoim obiektom. Szczególną popularnością cieszą się onimy podkreślające związki z przestrzenią naturalną (*Zacisze Leśne Nad Pilicą*, *Agroturystyka Pasieka Ekologiczna*, *Ranczo nad Rozlewiskiem*), położeniem przy obiektach będących immanentną cechą wiejskiego krajobrazu (*Dom wśród lasów*, *Pokoje Gościnne Pod Świerkami*, *Agroturystyka Nad Źródłem*, *Domek nad Pilicą w Krzętowie*) i atrakcjami związanymi z taką formą wypoczynku (*Stajnia Antonina*, *Miodowy Domek*). Niejednokrotnie akcentuje się personalia właścicieli, co sugeruje klientom, że mają do czynienia z rzeczywistą osobą, zwiększa się zatem wiarygodność nadawcy. Prostym, ale chętnie wykorzystywanym przez gospodarzy sposobem nazewniczym jest opieranie się na toponimach. Umieszczenie nazwy miejscowości, w której znajduje się kwatera, pozwala na łatwą identyfikację na mapie Polski, choć zwykle są to małe wsie, bliżej nieznanego szerokiemu kręgo-

wi turystów. Gospodarze podkreślają w ten sposób związki z regionem. Nazw wyszukanych, podejmujących grę z odbiorcą jest zdecydowanie mniej. Nie oznacza to jednak, że badane onimy pozbawione są oryginalności, wszak zdarzają się takie, które nie informują wprost i wymagają od odbiorcy zaangażowania przy próbie rozszyfrowania znaczenia – można dopatrzeć się nawiązań intertekstualnych, treści presuponowanych czy gier słowotwórczych. Właścicielom zależy przede wszystkim na wytworzeniu domowej atmosfery – klient ma się poczuć jak na prawdziwych wakacjach na wsi u zaprzyjaźnionej rodziny, która nie tylko zapewni nocleg i wyżywienie, lecz także zadba o rozrywkę i zaspokoi potrzeby duchowe.

Keywords: farm tourism, agritourism farm, proper names, structure, semantics, pragmatics

Manipulačno-komunikačná koncepcia predvolebnej kampane politickej strany Most-Híd

Veronika Gondeková

Katedra slovenského jazyka a komunikácie, Filozofická fakulta,
Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica
veronika.gondekova2@umb.sk

Štúdia analyzuje bilbordy a iný obrazový materiál politickej strany Most-Híd z kampane pred parlamentnými voľbami v roku 2016. V analyzovanom materiáli, ktorý je tvorený bilbordmi, obrázkami z profilu strany na sociálnej sieti a obrázkom s dlhším textom, sa snažíme identifikovať prvky, ktoré tvoria manipulačno-komunikačnú koncepciu volebnej kampane strany Most-Híd. Manipulačno-komunikačná koncepcia kampane je tvorená persuzívnymi technikami, alúziami na iné slovenské politické subjekty a nevecnými argumentmi.

Kľúčové slová: manipulačno-komunikačná koncepcia, politická komunikácia, persuzia, manipulácia, volebná kampaň

Birmovné mená vo farnosti Moravany nad Váhom po roku 1989

Miroslav Kazík

Moravany nad Váhom
miroslaw.kazik@wp.pl

V príspevku sa zameriavame na birmovné mená, ktoré si zvolili birmovanci vo farnosti Moravany nad Váhom na birmovkách v r. 1994, 1998, 2003 a 2007. Birmovné meno je meno, ktoré dostáva pri sviatosti birmovania birmovanec v niektorých kresťanských cirkvách. Do farnosti Moravany n. V. patrili obce Moravany nad Váhom, Hubina, Ducové a do 31. 7. 2004 aj obec Banka. Na základe analýzy prameňa, ktorým bola birmovná matrika vedená od r. 1994 pre spomínanú farnosť, charakterizujeme spôsob pomenúvania birmovancov birmovnými menami v daných rokoch vo farnosti celkovo a z jednotlivých obcí zvlášť, pričom sa neobmedzujeme len na opis výberu konkrétnych birmovných mien, ich frekvenciu a produktivitu, ale (do istej miery) zisťujeme rozličné pomenovacie postupy a mieru ich využitia, motiváciu výberu birmovných mien. Zápisy mien z r. 1994 sú v latinčine, ostatné tri v slovenčine. Na základe matričných zápisov zisťujeme distribúciu mužských a ženských birmovných mien. Snažíme sa poodhaliť motiváciu výberu birmovných mien. Keďže matričné zápisy obsahujú tiež mená rodičov a birmovných rodičov, možno v niektorých prípadoch motiváciu predpokladať. V iných prípadoch – keď meno nebolo volené podľa birmovného rodiča či otca/matky – nám zostáva len konštatovať inú, nejasnú motiváciu. Vzhľadom na istú motiváciu sa uskutočňuje konkrétny výber birmovného mena. V jednom birmovnom mene sa môže spájať aj viacero spôsobov motivácie. Konkrétna jazyková realizácia závisí aj od administratívno-právnych noriem, cirkevno-administratívnych noriem, od miestnych zvyklostí, od zvyku daného farára, ktorý viedol (vedie) birmovnú matriku. Obsahový model sa realizuje v komunikačnej situácii ako istá jazyková forma, konkrétne birmovné meno podľa rozmanitých pomenovacích motívov. Dôležitú charakteristickú črtu antroponyma ako prvku príslušného súboru predstavuje jeho využitie v istej dobe, na istom území a v daných spoločenských podmienkach.

Treba upozorniť, že motivácie, ktoré sme v príspevku hodnotili ako motivácie birmovných mien podľa mien birmovných rodičov, sme predpokladali na základe zápisov mien v birmovnej matrike, ale do malej miery možno pripustiť i fakt, že dané birmovné meno si mohol birmovanec zvoliť aj na základe iného motívu a meno je len zhodné s menom birmovného rodiča (resp. rodiča). Tu však treba brať do úvahy skutočnosť, že najmä v minulosti bola tradícia vyberať si birmovné meno podľa birmovného rodiča. V súčasnosti sa viac zdôrazňuje, že birmovné meno si birmovanec nevyberá podľa príbuzného, ale má si ho vybrať podľa niektorého svätého, ktorého život birmovanec pozná a je pre neho vzorom kresťanského života. Keďže motivácie výberu

birmovných mien podľa birmovných rodičov klesajú a narastá počet nejasných motivácií, je tieto potrebné v budúcnosti zisťovať hlavne prostredníctvom dotazníka alebo interview, na čo sme upozornili už v začiatkoch nášho výskumu birmovných mien.

Počas všetkých birmoviek dominovali tradičné kresťanské mená, ktoré zodpovedajú vysokému výskytu krstných mien v populácii (obce i Slovenska). Výnimku tvorí birmovka v r. 2003, keď nedominovalo ženské meno *Mária*. Mužské meno *Jozef*, ktoré je frekventované v populácii, sa v skúmaných birmovkách vyskytlo ako birmovné meno, avšak jeho obľúbenosť výberu s postupom času klesá, od 20,24 % v r. 1994 cez 13,64 % v r. 1998 až po 9,09 % v r. 2003 a 9,43 % v r. 2007. K výskytu mena *Martin* v r. 2003 (bolo na 1. mieste s počtom 8) mohli dopomôcť i miestne patrociniá, výskyt mena *Peter* v r. 2003 (na 3. mieste) a v r. 2007 (na 1. mieste) iste súvisí so zdôrazňovaním sv. Petra v katolíckej cirkvi (ako prvého pápeža).

Rok 1994: 84 chlapcov a 26 mien, na jedno meno tak pripadalo 3,23 birmovancov, 46,15 % zo všetkých birmovných mien chlapcov tvoria birmovné mená s frekvenciou 1. 79 dievčat, 23 mien, na jedno meno tak pripadalo 3,43 birmovaniiek, 47,83 % zo všetkých birmovných mien dievčat tvoria birmovné mená s frekvenciou 1.

Rok 1998: 110 chlapcov, 35 birmovných mien, na jedno meno tak pripadalo 3,14 birmovancov, 14 mien malo frekvenciu 1, čo bolo 40 %. 88 dievčat, 43 rozličných birmovných mien, na jedno meno tak pripadalo 2,05 birmovaniiek, 25 mien malo frekvenciu 1, čo bolo 58 %.

Rok 2003: 66 chlapcov, 36 rozličných birmovných mien, na jedno meno tak pripadalo 1,83 birmovancov, 24 mužských birmovných mien malo frekvenciu 1 (66,7 %). 68 dievčat, 43 mien, na jedno meno tak pripadalo 1,58 birmovaniiek, 27 mien malo frekvenciu 1 (62,8 %).

Rok 2007: 53 chlapcov, 31 mužských birmovných mien, na jedno meno tak pripadalo 1,71 birmovancov, 23 mien malo frekvenciu 1, čo je 74,19 %. 54 dievčat, 27 birmovných mien, na jedno meno tak pripadali 2 birmovanky, 16 mien malo frekvenciu 1, čo bolo 59,26 %.

S postupom času narastá počet birmovných mien, je väčšia variabilita, menej osôb na jednej birmovke má rovnaké birmovné meno.

Motivácia výberu birmovných mien podľa birmovných rodičov od roku 1994 po rok 2007 klesala oproti iným (nejasným) motiváciám.

České křídlo proti štúrovskej spisovnej slovenčine v zborníku *Hlasové*

Ivana Klabníková

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra
iva.klabnikova@gmail.com

Po zavedení štúrovskej spisovnej slovenčiny sa objavilo viacero jej odporcov, a to nielen z konkurenčného bernolákovského či „českého“ tábora, ale aj z vlastných radov. Vznikali viaceré state odmietajúce štúrovskú podobu spisovného jazyka, často nadobúdajúce až pamfletický charakter. Oproti nim sa objavovali obranné príspevky zástancov novej slovenčiny.

V príspevku sa venujem polemikám o Štúrovej spisovnej slovenčine, konkrétne polemike Čechov – F. Palackého a J. Jungmanna – proti štúrovcom a ich novej podobe spisovného jazyka v zborníku *Hlasové o potrebe spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky*.

Fatická komunikácia ako súčasť rodinnej a priateľskej konverzácie

Lucia Klimková

Ústav slavistiky, Filozofická fakulta Masarykovej univerzity, Brno
luciaklimkova@email.cz

Fatická funkcia jazyka stojí zo všetkých šiestich funkcií, ktoré vyčlenil Roman Jakobson vo svojom komunikačnom modeli, trochu na okraji záujmu. Konverzácia je považovaná za najčastejší prejav fatickej funkcie. Poznáme dve základné životné situácie, pri ktorých dochádza ku konverzácii. V prvej situácii je konverzácia vedome zameraná na udržiavanie a rozvíjanie spoločenského styku. Druhým typom konverzačnej situácie sú rozhovory, pri ktorých sú cudzí ľudia nútení stráviť spolu určitý čas. Aby zabránili trápnemu tichu, snažia sa konverzovať. My sa venujeme prvému typu, ktorého účastníkmi sú priatelia alebo príbuzní stretávajúci sa v malých skupinkách, napríklad na návštevách.

Cieľom príspevku je bližšie charakterizovať fatickú komunikáciu ako súčasť rodinnej a priateľskej konverzácie a zároveň poskytnúť autentický obraz súčasného stavu tejto komunikačnej sféry. Vychádzame z vlastných zvukových nahrávok, ktoré sme získali z nepripravených rozhovorov na návštevách. Druhým východiskom sú pre nás transkripčné prepisy týchto nahrávok. Poukážeme na špecifikum spoločenskej konverzácie a demonštrujeme základné charakteristické rysy týchto rozhovorov. Našu pozornosť zameriame hlavne na asymetrie, s ktorými sa môžeme stretnúť, na tematickú výstavbu a jazykovú stránku dialógov. Ukážeme, že fatický diskurz môže byť miestom, v ktorom dochádza k predstavivosti a originálnosti, a tým sa pokúsime vyvrátiť tvrdenie, že konverzácia takéhoto typu je bezobsažná a vedená uhladeným, stereotypným jazykom.

Kľúčové slová: funkcie jazyka, fatická komunikácia, spoločenská konverzácia, rozhovor

Names of Family Relatives in Slovak Dialects

Petra Kollárová

Department of Slovak Language, Faculty of Arts, Comenius University, Bratislava
kollarova184@gmail.com

In the paper we analyse and interpret names of persons in family relation in Slovak dialect area. For research we use unpublished legwork from the archive of L. Štúr Institute of Linguistics. We have chosen four representative names of family members - *dedo*, *stará mama*, *svokor*, *svokra*. The principle of interpretation is a study of areal distribution of the lexems and their relations with word-formation under the influence of the intercultural contacts and language stabilization of status quo. The main part of the study are maps of dialects with areal distribution of features which are reliable recourse of the research in wider Slavic context.

Keywords: kinship terms, slovak dialect area, intercultural contacts

Zoonyms Versus Other Onyms

Agnieszka Kołodziej

Institute of Slavic Philology, University of Wrocław, Wrocław
agnieszka.kolodziej@uwr.edu.pl

The article discusses an issue connected with onomastics. Its main goal is to compare the category of proper names, in particular, zoonyms, with other components of bionymic, geonymic and chrematonymic language structure.

The comparison involves such elements as: the basis for name formation, motivation for the onymic units, formal morphemes used to make them, their functions, and the methodology of studying the words.

The analysis shows the similarities and differences found between the above-mentioned onymic categories.

Keywords: onomastics, zoonyms, anthroponyms, toponyms, chrematonyms, comparative analysis

Analýza vokalické kvality a kvantity moderátorů televizního zpravodajství ČT 1

Michaela Kopečková

Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci
misakopecoval@gmail.com

Príspevek je založen zejména na metodologii a dílčím výzkumu vokalické kvality a kvantity, jenž je součástí projektu katedry bohemistiky Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci *Jazyková a literární komunikace v 21. století* a budoucí disertační práce *Mluvní vzory v hlavním a sportovním televizním zpravodajství*. Cílem sondy je mj. zjistit vliv pozice ve slově a okolních hlásek na kvalitu i kvantitu měřených vokálů, kvantitativní poměr krátkých a dlouhých vokálů a vliv kvantitativní redukce vokálů na jejich kvalitu. Dílčím cílem je si na základě této analýzy stanovit hypotézy pro další rozsáhlejší výzkum.

V metodologii jsou stručně shrnuty přípravy materiálu, použití fonetického programu a základní postup při výzkumu.

Samotná analýza je zaměřena na sledování výslovnosti krátkých i dlouhých vokálů z hlediska jejich kvality i kvantity u moderátorů (dvou mužů a dvou žen) hlavního televizního zpravodajství veřejnoprávní televizní stanice ČT 1. Součástí analýzy je teoretické zakotvení a uvedení ortoepických pravidel pro výslovnost vokálů, shrnutí obecných výsledků analýzy pro všechny moderátory a hodnocení jednotlivých moderátorů na základě naměřených dat.

Z výsledků analýzy je patrné, že vokály bývají často redukovány z hlediska kvality i kvantity, což neodpovídá ortoepické normě češtiny. Mluví tak mohou posluchači znesnadnit porozumění a narušit neutralitu zpravodajství. Na nekorrektní výslovnost mohou mít vliv zejména okolní hlásky a v případě kvality vokálů i jejich kvantitativní redukce. V případě kvantitativního poměru byl detekován malý rozdíl zejména ve výslovnosti krátkých a dlouhých vysokých předních vokálů [ɪ], [i:]. Při srovnání výslovnosti vokálů u mužských a ženských mluvčích je také možné sledovat určité rozdíly, např. vyšší hodnoty formantů všech vokálů u žen.

Klíčová slova: fonetika, vokály, kvalita vokálů, kvantita vokálů, analýza, televizní zpravodajství, ortoepie

**Смотреть краем глаза и слушать краем уха:
инструментальная валентность глаголов восприятия
в русскоми немецком языках**

Дарья Корзникова

Humboldt-Universität zu Berlin
daria.korznikova@gmail.com

Смотреть краем глаза и слушать краем уха: инструментальная валентность глаголов восприятия в русскоми немецком языках

В статье сопоставляется инструментальная сочетаемость (валентность) глаголов восприятия в русском и немецком и, на основе этого, выявляются сходства и различия в значениях этих глаголов в сопоставляемых языках. Под валентностью в статье понимается свойство слова определённым образом реализовываться в предложении и вступать в определённые комбинации с другими словами.

Сопоставительному анализу инструментальной валентности глаголов восприятия в русском и немецком языках предпослана краткая теоретическая часть, где рассказывается о понятии валентности в современной лингвистике и об истории изучения этого явления в русском и европейском языкознании, а также дается лингвистическая характеристика процесса восприятия. Подробно описаны также принципы отбора материала. Во второй части статьи представлены результаты исследования инструментальной сочетаемости глаголов восприятия, разделенные на следующие подкатегории: характеристика инструментального актанта глаголов общего восприятия, характеристика инструментального актанта глаголов зрительного восприятия, характеристика инструментального актанта глаголов слухового восприятия, характеристика инструментального актанта глаголов осязания и характеристика инструментального актанта глаголов обоняния в русском и немецком языках. В конце статьи представлены выводы, сделанные на основе проведенного исследования:

1. И в русском, и в немецком языках инструментальная валентность является факультативной. Часто она может отсутствовать у русского глагола и иметься у его немецкого соответствия, и наоборот.
2. Типичными инструментальными актантами в обоих языках являются органы восприятия, соответствующие определенному типу восприятия: для глаголов зрительного восприятия — органы зрения, для глаголов слухового восприятия — органы слуха и т. д.
3. Сема «орган перцепции» уже заложена в значение у глаголов зрительного восприятия, слухового восприятия и обоняния, что делает в предложении указание на инструмент избыточным. Вследствие этого орга-

ны восприятия не просто упоминаются, а ещё и каким-либо образом характеризуются.

4. Актанты средства в русском и языках присутствуют у глаголов всех видов восприятия, кроме глаголов обоняния; в немецком — у всех видов восприятия, кроме глаголов обоняния и осязания. Типичными актантами средства являются приборы и устройства, улучшающие восприятие/компенсирующие его недостатки.

Полученные результаты важны для построения толкований глаголов восприятия, для составления русско-немецких и немецко-русских словарей и для преподавания русского языка немецким учащимся и немецкого языка русским учащимся.

Keywords: валентность, сочетаемость, контрастивная лингвистика, глагол, русский язык, немецкий язык

Internationalization of Polish and Slovene linguistic terminology

Paweł Kowalski

The Institute of Slavic Studies PAS, Warszawa
kowalion@wp.pl

The paper discusses growing globalisation processes considered as an integration of elements of the surrounding reality in the second half of the 20th century and at the beginning of the 21st century. Globalisation of languages is associated with internationalization of European and non-European language systems. The catalyst for these changes, largely due to the dynamic in recent media saturation is the global dominance of the English language. This involves a strong worldwide impact on society by the Anglo-American culture.

It is assumed that the trend towards internationalization is a major developmental trend in modern European languages, which affects a number of other trends, especially typological and pragmatic, in language systems. It also affects scientific communication, including scientific and technical systems (subsystems) of terminology of particular natural languages. The internationalization of science communication can foster the exchange of ideas and the integration of science but may be an obstacle in describing languages from the linguistic perspective.

There are some common trends in the internationalization of linguistic terminology indicated in the paper. The language material is excerpted from the linguistic works (grammars, dictionaries, thesauruses, encyclopedias, monographs and articles) written within a period from the 90s of the 20th century until today. As an additional source of material the Bibliographic database of Slavic linguistics iSybislaw (www.isybislaw.ispan.waw.pl) was used. Linguistic terminology in the database is used in the function of keywords: the main information retrieval language of the system. Such a set of keywords can be regarded as a kind of thesaurus of terminology units. In order to illustrate the discussed trends the material has been selected from two Slavic languages belonging to two linguistic groups: the Polish language from the group of West Slavic languages and the Slovenian language from the group of South Slavic languages. The trend towards internationalization is therefore in the paper tertium comparationis for two subsystems of terminology of both languages. This selection of issues related to the trend of internationalization of morphological, lexical and syntactic elements may constitute a preliminary proposal of a synthetic confrontation of Slavic terminological subsystems of languages.

Slovesa cizího původu v současné češtině se zřetelem k jejich lexikografickému zpracování¹

Magdalena Kroupová

Oddělení současné lexikologie a lexikografie, Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Praha
kroupova@ujc.cas.cz

Cílem příspěvku je představit některé aspekty adaptace a derivace sloves s cizími základy v češtině, přihlédnuto bude také k jejich lexikografickému zpracování v Akademickém slovníku současné češtiny.

Slovotvornou adaptaci a derivaci sloves jsem sledovala na materiálu korpusu ČNK, frekvenčním seznamu sloves korpusu SYN2015. Slovesa s cizími základy jsou tvořena v převážné většině produktivním sufixem -ova(t) (*bojkotovat, propagirovat, ratifikovat, skórovat*), ve zvoleném vzorku představují 92,06 % všech sloves. Zastoupení dalších prefixů je výrazně nižší, -i(t) 4,12 % (*fotit, randit, panikařit*), -nou(t) 1,75 % (*kliknout, koštnout*), -a(t) 0,98 % (*blikat, klikat*) a -ě(t) 0,36 % (*cvokatět, fialovět*), -áva(t) i -íva(t) 0,72 % (*komentovávat, fotívat*).

Slovesa s cizími základy slouží jako motivanty při tvorbě předponových derivátů. Centrálním prostředkem při prefixaci sloves s cizími základy je prefix z(e)-, zastoupeny jsou také další slovesné prefixy. Prefixace sloves má funkci vidotvornou a funkci slovotvornou: (a) tzv. čistě (prostě) vidovými, resp. subsumpčními prefixy jsou tvořeny vidové koreláty k imperfektivním nebo biaspektuálním motivujícím slovesům, např. (z-) *zamerikanizovat*, (na-) *nainstalovat*, (b) prefixy nesoucími lexikální význam jsou tvořena derivovaná slovesa sémanticky odlišná od základových sloves, např. (pře-) *překontrolovat*, (od-) *odinstalat*, (pro-) *prostudovat*, (po-) *potrénovat*.

Integrace sloves s cizími základy do jazykového systému češtiny spočívá také v uplatnění kategorie vidu a vzniku vidových korelací. U přejatých sloves tvořených sufixem -ova(t) se zpravidla hovoří o několika fázích nebo stupních adaptačního procesu, zejména v souvislosti s odstraňováním biaspektuálnosti sloves.

V příspěvku jsou také představeny některé otázky lexikografického zpracování těchto sloves v Akademickém slovníku současné češtiny (dostupný na: <http://www.slovníkcestiny.cz>). Zaměřuji se zejména na otázku vidu a vidových korelací v hesláři písmene A. Vzhledem k tomu, že ASSČ reflektuje aktuální stav jazyka, přináší přehodnocení vidu u některých sloves oproti stávajícím slovníkům češtiny.

Klíčová slova: adaptace, čeština, derivace, lexikografie, slovesa, vid, vidové korelace

¹ Příspěvek vznikl v rámci grantového projektu Programu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity (NAKI) *Nová cesta k modernímu jednojazyčnému výkladovému slovníku současné češtiny* (DF13P01OVV011).

Hypotypóza ako myšlienková figúra v diele *Kruté poviedky* (Contes cruels) od Auguste de Villiers de L'Isle-Adam

Veronika Labancová

Katedra romanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
veronika.labancova@ukf.sk

Článok spracúva myšlienkovú figúru *hypotypózis*, ktorú po konzultácii s PhDr. Dušanom Teplanom, PhD., uvádzame ako *hypotypóza*. V príspevku sa snažíme aplikovať teoretické východiská o hypotypóze v poviedkach spisovateľa Villiers de L'Isle – Adama. Hypotypóza je figúrou, ktorá má moc sprítomniť čitateľovi opisy a oživiť ich. Umberto Eco (2004) uvádza, že je výsledkom spoločnej ľudskej črty – tendencie zhmotňovať myšlienky. Rozoznáva 5 techník, ktorými môže spisovateľ hypotypózu vytvoriť, aby bol text pre čitateľa prítomnejší, reálnejší, presvedčivejší a aby zapôsobil na jeho afektívnu stránku. Medzi techniky radí denotát, podrobný opis, vymenovávanie, hromadenie a tiež popis s odkazom na osobnú skúsenosť adresáta.

Hypotypóza je ťažko definovateľnou figúrou, keďže sa opiera o interpretáciu čitateľa a odvoláva sa na jeho individuálne a jedinečné skúsenosti. Je preto veľmi subjektívna a pri jej identifikovaní ide skôr o intuíciu než o riadenie sa pravidlami (Garavelli, 1991). Potrebné je preto klásť si otázku, či vôbec nejaká hypotypóza ako myšlienková figúra existuje. Na jednej strane môže spisovateľ plánovať opis ako hypotypózu alebo využiť jednu z vyššie spomenutých techník, pokiaľ však čitateľ „nespolupracuje“ s textom, hypotypóza neexistuje. Na druhej strane však hypotypóza môže byť identifikovaná na miestach, na ktorých spisovateľ vôbec nemal intenciu vytvoriť ju.

Najťažšie rozpoznateľnou hypotypózou je apel na skúsenosť adresáta. Zo spomenutého vyplýva, že každý čitateľ má inú schopnosť precítiť a disponuje jedinečnými skúsenosťami. Hypotypóza má však moc nechať čitateľa *predstierať*, že niečo videl alebo zažil, následkom čoho sa môže stotožniť s autorom.

V našom príspevku sme sa snažili aplikovať tieto tvrdenia v *Krutých Poviedkach* od Villiersa, spisovateľa, ktorý tvoril v meniacej sa dobe 19. storočia. 19. storočie vo Francúzsku je plné zmien vznikajúcich v súvislosti s revolúciou. Feudalizmus upadá a mladá šľachta sa musí rýchlo prispôbovať novovzniknutým hodnotám spoločnosti. Villiers patril k aristokratom, no v dôsledku toho, že jeho rodina sa ocitla v biede, bol nútený pracovať. V diele *Kruté Poviedky* si ako postavy vyberá práve aristokratov, ktorým sa vysmieva z ich povýšenosti, mamonárstva, dohodnutých sobášov. V jeho diele sa miešajú rôzne vplyvy – je to vplyv meniacej sa spoločnosti a toho, že si Villiers musí definovať svoje nové miesto v nej, *paseizmus* – smer, ktorý vzniká v dôsledku zmien v spoločnosti

a vyznačuje sa písaním o samote, nostalgii a nemožnosti zaradiť sa a napokon je to i literárne dedičstvo a vplyv frenetickej literatúry. Za literárne dedičstvo tohto obdobia pokladáme odkaz markíza de Sade a témy strachu a erotiky. Čierna literatúra preniká do francúzskeho priestoru z anglofónnych krajín. Je ovplyvnená dobovou záľubou v hrôzach a strachu, nadprirodzenosti. Vo Villiersovej tvorbe sa snúbi opis doby, morálne kázanie, výsmech, irónia a kritika s vplyvmi frenetického romantizmu. Jeho poviedky oscilujú medzi snovosťou, nadreálnosťou a faktickou výpoveďou o dobových hodnotách.

Pri analýze *Krutých poviedok* z hľadiska myšlienkovvej figúry hypotypózy sme narazili na početné hypotypózy, ktoré predpovedajú zápletku, situujú poviedku do rámca atmosféry, ktorá je predzvesťou tragédie, je jej kontrastom (Virginie a Paul), alebo je s ňou v symbióze. Napríklad v poviedke *Duke of Portland* Villiers takto živo opisuje nehostinné anglické pobrežie:

„La nuit, ces statues, – dont les figures, maintenant effacées par les lourdes pluies d’orage et les frimas de plusieurs centaines d’hivers, sont d’expressions maintes fois changées par les retouches de la foudre, – offrent un aspect vague qui se prête aux plus superstitieuses visions. Et, lorsque, soulevés en masses multiformes par une tempête, les flots se ruent, dans l’obscurité, contre le promontoire de Portland, l’imagination du passant perdu qui se hâte sur les grèves, – aidée, surtout, des flammes versées par la lune à ces ombres granitiques, – peut songer, en face de ce castel, à quelque éternel assaut soutenu par une héroïque garnison d’hommes d’armes fantômes contre une légion de mauvais esprits“ (s. 40 – 41)

„Hmlisté obrysy sôch, ktorých črty zmylo niekoľko storočí prudkých lejakov, ktoré pokryla inovať nespočetných zím a zasiahli tisícky bleskov, v noci pôsobila ako prízračné vidiny. A keď sa v búrke a v temnote vzpína vlna za vlnou a naráža na portlandský mys, náhliaci sa chodec, ktorý sa zabudol na pobreží, najmä keď mesačný svit vrhá svoje odlesky na žulové príznaky, sa za pomoci svojej predstavivosti môže stať svedkom toho, ako hrdinská posádka strážidelných bojovníkov odráža večné nájazdy légii zlých duchov“ (s. 62 – 63)

Najťažšie identifikovateľným typom hypotypózy je najsubjektívnejší, piaty typ, ktorý povzbudzuje čitateľa, aby predstieral, že niečo zažil, alebo apeluje na jeho zážitky. V prípade, ak čitateľ zažil podobné pocity a má podobnú skúsenosť, stotožní sa s textom jednoduchšie. Pokiaľ však nie, musí najprv spolupracovať s textom, ktorý ho presviedča, aby predstieral, že podobné pocity zažil a potom ich musí precítiť. Je tu teda viac stupňov ako pri obyčajnom vybavení si predmetov pred oči. Hypotypóza vstupuje do podvedomia a mobilizuje spomienky, alebo spomienky tvorí:

„Alors que les seize ans vous enveloppaient de leur ciel d’illusions, avez-vous aimé une toute jeune fille ? Vous souvenez-vous de ce gant oublié sur une chaise, dans la tonnelle ? Avez-vous éprouvé le trouble d’une présence inespérée, subite ? Avez-vous senti vos joues brûler, lorsque, pendant les vacances, les parents

souriaient de votre timidité l'un près de l'autre ? Avez-vous connu le doux infini de deux yeux purs qui vous regardaient avec une tendresse pensive ? Avez-vous touché, de vos lèvres, les lèvres d'un enfant tremblante et brusquement pâlie, dont le sein battait contre votre coeur oppressé de joie ? Les avez-vous gardées, au fond du reliquaire, les fleurs bleues cueillies le soir, près de la rivière, en revenant ensemble ?“ (s. 45).

„Keď vás ako 16 ročných mladost' zahaľovala plášťom ilúzií, neboli ste náhodou aj vy zaľúbení? Spomínate si ešte na jej rukavičku zabudnutú v besiedke? Pamätáte sa na zmätok, ktorý ste pociťovali pri nečakanom stretnutí? Spomínate si, ako vám horeli líca, keď sa rodičia cez prázdniny usmievali nad tým, akí ste voči sebe nesmeli? Spoznali ste aj vy sladké nekonečno dvoch čistých očí, ktoré na vás hľadeli so zamyslenou nežnosťou? Dotkli ste sa svojimi ústami pier dievčatá, ktoré sa odrazu rozochvelo a pobledlo, ktorého srdce bilo na vašom srdci zovretom od radosti? Tiež ste si nebudaj odložili celkom naspodok medzi svoje poklady modré kvety, ktoré ste spolu odtrhli raz večer pri rieke?“- evokácia citu, i keď sme ho neprežili.“ (s. 69)

VYBRANÁ LITERATÚRA

GARAVELLI, Bice Mortara: *Manuale di retorica*. Milano: Gruppo editoriale Fabri 1991. 368 s.

VILLIERS de L'Isle-Adam, Auguste: *Contes Cruels, Les Nouveaux contes cruels*. Bibliothèque Nationale de France. eBooksFrance 2000. Dostupné z WWW: https://www.ebooksgratuits.com/ebooksfrance/villiers_contes_cruels.pdf [Cit. 2017-01-23].

VILLIERS de L'Isle-Adam, Auguste: *Kruté poviedky*. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1988. 256 s.

Kognitívny obraz konceptov *závisť* a *škodoradosť* v slovenskom jazykovo-kultúrnom spoločenstve

Mária Matiová

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
maria.matiova89@gmail.com

Jednou z elementárnych premís kognitívnej lingvistiky je predpoklad, že slovná zásoba, frazeologický fond, gramatika jazyka, sémantické spojenie jazykových jednotiek atď. odzrkadľujú spôsob nášho uvažovania, chápania, interpretácie sveta. Metafora v daných intenciách nie je len jazykovým, ale primárne mentálnym a kultúrne determinovaným fenoménom, ktorý nám umožňuje uvažovať a komunikovať o abstraktných entitách ako o zmyslovo percipovateľných veciach či javoch.

Bytie človeka, jeho interpretácia sveta je vo veľkej miere podmienená koreláciou fyzických a subjektívnych skúseností. V dôsledku toho vznikajú rovnaké metafory v geneticky aj typologicky odlišných jazykoch. Na druhej strane evidujeme konceptuálne metafory odrážajúce medzikultúrne diferencie, ktoré sú podmienené špecifickými náboženskými a kultúrnymi predstavami či kultúrnou tradíciou daného jazykovo-kultúrneho spoločenstva. Práca sa zaoberá kognitívnu rekonštrukciu konceptov *závisť* a *škodoradosť* v slovenskom jazyku. Predmetom analýzy sú štandardizované jazykové štruktúry, ktoré implikujú znalosti kreujúce emocionálny svet slovenského jazykového a kultúrneho spoločenstva. Analýza konceptov z kognitívneho aspektu zároveň implikuje pohľad na vymedzené pojmy zo širšieho kultúrneho aspektu.

Kľúčové slová: koncept, konceptuálna metafora, kognitívna metafora, *závisť*, *škodoradosť*, antropocentrizmus, kultúrna determinácia

Dynamik der Entwicklung der aktiven Sprachkompetenz beim Kind im Vorschulalter

Miriam Matulová

Lehrstuhl für Germanistik, Philosophische Fakultät,
Universität der hl. Cyril und Method in Trnava
miriamtlv@gmail.com

Die Studie „Dynamik der Entwicklung der aktiven Sprachkompetenz beim Kind im Vorschulalter“ fokussiert innerhalb der Dissertationsarbeit „Entwicklung der Mehrsprachigkeit im Vorschulalter“ auf die Vorschritte bei der Aneignung der aktiven Fremdsprachkompetenz eines Kindes im Vorschulalter, das in einer monolingualen Umgebung aufwächst und im Alter von 3 bis 6 Jahren dem Einfluss des visuellen Mediums in einer Fremdsprache (Deutsch) ausgesetzt wird. Nach dieser 3-jährigen passiven Phase wird seine zuerst passive Fremdsprachkompetenz durch den Einfluss der täglichen Kommunikation mit der Mutter in der Fremdsprache zur aktiven Fremdsprachkompetenz gefördert.

Význam slovesa a procesy metaforizácie

Lucia Miháliková

Katedra germanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
luci.mihalikova@gmail.com

Valencia slovesa je gramatikou slovesa so zreteľom na jeho doplnenia a ich morfo-syntaktickú a sémantickú charakteristiku, ktorá vyplýva z daného jazykového kontextu. Jazykový kontext, v ktorom je vyjadrený individuálny komunikačný zámer hovoriaceho, tak v rámci valenčnej gramatiky zohráva nezastupiteľnú úlohu, pretože práve prostredníctvom neho možno zachytiť nielen systémovú, ale aj periférnu spájateľnosť slovesa. Periférnou spájateľnosťou slovesa rozumieme potenciálnu verbo-nominálnu kombinatoriku, ktorá sa za istých podmienok môže konvencionalizovať. Jazykový systém a jazyková periféria sa tým vzájomne podmieňujú. Jazyk potrebuje pre svoj vývin a dynamiku nové vyjadrovacie prostriedky, preto musí byť otvorený svojmu okoliu a v ňom prebiehajúcim zmenám. Na druhej strane nemožno zabúdať na to, že jednou zo základných funkcií jazyka je jeho všeobecná zrozumiteľnosť, a to do istej miery ovplyvňuje hranice individuálnej tvorivosti. Cieľom príspevku je poukázať na spätosť systémových a kontextuálnych princípov v otázke konštituovania a varíovania významu slovesa. Vychádzame pritom zo skutočnosti, že formovanie a zmena významu sú založené na kognitívnych mechanizmoch, ku ktorým možno zaradiť aj proces metaforizácie. V tomto zmysle sa zameriavame na vybrané aspekty kognitívnej lingvistiky, prostredníctvom ktorých možno vysvetliť vzťah medzi východiskovým sémantickým konceptom a metaforickým konceptom, ako aj zmenu kvantitatívnej a kvalitatívnej štruktúry slovesa spôsobenej metaforizáciou, ktorej prejavom je rozširovanie syntaktickej a sémantickej valencie slovesa. Empirickú bázu predstavujú valenčné syntagmy slovesa zvuku *rauschen* v nemčine a ich ekvivalenty v slovenčine.

Kľúčové slová: valencia slovesa, význam slovesa, konceptuálna metafora, frame-sémantika, konceptuálna schéma, výraz jazykového znaku

Prechod od kmeňovej sústavy k rodovej vo vývine substantívnej deklinácie slovenčiny a češtiny

Timea Nemčeková

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava
timea.nemcekova@uniba.sk

Autorka predkladá problematiku zmeny paradigmy vo vývine substantívnej deklinácie. Zachytáva prechod od formálneho kritéria k významovému, pričom prostriedkom je prirodzený jazyk, resp. prirodzená forma jazyka, ktorej porovnávací hodnota spočíva v tom, že nie je limitovaná kodifikáciou ani administratívno-geografickými hranicami. Príspevok ponúka interpretáciu niekoľkých javov v nepriamych pádoch na pomedzí slovenského a moravského nárečového areálu vybraných z národných jazykových atlasov.

Kľúčové slová: substantívna deklinácia, prirodzený jazyk, národné jazykové atlasy, slovenský jazyk, český jazyk

Jazykovo-štylistická analýza románu *Rivers of Babylon* od Petra Pišťanka

Maja Novković

Filozofická fakulta Univerzity v Záhrebe
novkovic.m@gmail.com

Peter Pišťanek (1960 – 2015) je jedným z mála prozaikov, ktorému sa začiatkom deväťdesiatych rokov podarilo prezentovať novú podobu slovenskej umeleckej literatúry. Jeho knižný debut, román *Rivers of Babylon* (1991), vzbudil nebývalý záujem čitateľov a kritiky a zároveň sa stal jedným z najpredávanejších slovenských románov všetkých čias.

Vo svojom románe P. Pišťanek slovenskú realitu ponovembrového obdobia a nasledujúcej politicko-spoločenskej transformácie zobrazuje, hoci aj hyperbolizovane, ironicky a sarkasticky, ale krajne živo a autenticky, utvárajúc tým obraz sociálnej a spoločenskej autenticity daného času a priestoru. Veľmi explicitne zobrazil primitivizmus, poukázal na dominanciu drzosti a sebeckosti, ktoré fungujú ako spôsob presadzovania sa v súčasnom svete.

P. Pišťanek drsným a vulgárnym jazykom opisuje pre slovenskú literatúru netradičnú tému z prostredia bratislavského podsvetia a cestu k moci dedinského mladíka, ktorý sa snaží dosiahnuť svoj cieľ všetkými možnými prostriedkami, ktoré ponúka doba. V tomto svojom prozaickom diele presvedčivo zobrazil absurditu sveta a túžbu jednotlivca po moci.

Vo svojej práci sme na podklade jazykovo-štylistickej analýzy románu *Rivers of Babylon* a so zreteľom na civilizačno-kultúrny kontext jeho vzniku poukázali na špecifické a vo vtedajšej próze nové prvky Pišťankovej poetiky. Použitá metóda nám umožnila aspoň čiastočne odpovedať na otázku, aké podstatné novum tento román priniesol do slovenskej literatúry deväťdesiatych rokov a následne aj do súčasnej slovenskej literatúry.

Na makrokompozičnej rovine sa román vyznačuje priamočiarosťou rozprávania aj parodickým spracovaním rozprávkových motívov a charakteristických prvkov kritického realizmu. Na tej istej rovine sme si všimli aj naturalistický, dynamický opis založený na slovesách a blízky rozprávaniu. Z hľadiska mikrokompozície v románe prevláda nízky stupeň glutinácie textu a hranice medzi rečou autora a rečou postáv sa stierajú. V súvislosti so syntaktickými prostriedkami nachádzame v románe jednoduché, krátke, dynamické vety s väčším výskytom slovies. Najvýraznejšou syntaktickou štylémou sú vety rozbité do menších celkov. Na lexikálnej rovine sa stretávame so slovami hovorového štýlu, nespisovnými a expresívnymi slovami.

Nová tematika, odlišný výber postáv z radov veľkomestskej spodiny – antihrdinov, nové rozprávačské techniky, nový vzťah k literárnej tradícii predchádzajúcich období a k jazyku literárneho textu tvoria súčasť Pišťankovo-

vej poetiky v románe *Rivers of Babylon*. Jazykovo-štylistické a tematicko-koncepčné osobitosti tohto románu presvedčivým spôsobom reflektujú obdobie náhlej premeny socialistického Slovenska po spoločenskom prelome v roku 1989.

Kľúčové slová: Peter Pišťanek, *Rivers of Babylon*, jazyk, štýl, analýza, makrokompozícia, mikrokompozícia

Kontrastívny výskum verbálnych kolokácií

Gabriela Orsolya

Katedra germanistiky, Filozofická fakulta, Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave
lengabi@yahoo.com

Skúmanie spájateľnosti slov je jednou z najaktuálnejších oblastí v rámci lexikálnej sémantiky. Každá lexikálna jednotka má schopnosť spájateľnosti, ktorá lexémam umožňuje vytvárať väčšie celky až do roviny textu (Kratochvílová, 2011, s. 29). M. Ološtiak (2015) definuje kolokabilitu (spájateľnosť) ako schopnosť lexikálnej jednotky spájať sa s inými jazykovými jednotkami tak, aby sme dostali zmysluplnú, gramaticky správnu a štylisticky adekvátnu výpoveď. Centrálnym fenoménom príspevku sú kolokácie, ktoré sú všeobecne chápané ako syntagmatické spojenia slov, ktoré sa pravidelne opakujú v určitých situáciách, sú charakterizované limitovanou kombinatorickou kapacitou a sú lexikálne determinované. Z kognitívneho hľadiska môžeme kolokácie definovať ako sémanticky viazané asociatívne vzťahy.

Kombinatorické vlastnosti slov, kookurenčný potenciál, ich distribučné vlastnosti sú v každom jazyku špecifické (Ďurčo, 2010). Kolokácie pôsobia problémy hlavne z konfrontačného hľadiska, keďže sú na základe svojej sémantiky a kombinatoriky komponentov vo väčšine prípadov idiosynkratické a nepredvídateľné. Práve táto nepredvídateľnosť kombinácie jazykových jednotiek spôsobí najviac problémov v procese osvojenia si a používania cudzieho jazyka. Keď sa učíme nové slovo, často sice rozumieme jeho slovníkovému významu, ale nevieme, s čím ho môžeme spojiť, ako ho správne použiť v cudzom jazyku. Súhlasíme s M. Stubbovou (1997), že miera ovládania kolokácií v cudzom jazyku poukazuje na vedomosť používateľa daného jazyka vedieť sa adekvátne vyjadriť a komunikovať.

Stredobodom kontrastívnej analýzy je sloveso *cítit'* a jeho nemecké ekvivalenty *fühlen*, *spüren* a *empfinden*. Východiskom analýzy je typológia ekvivalentov podľa P. Ďurča (2010; 2014), ktorý hovorí o formálno-štruktúrnej a systémovo-lingvistickej ekvivalencii a zdôrazňuje, že hľadanie ekvivalentov sa musí uskutočniť na úrovni kolokácie. Spájateľnosť a kolokabilita slov úzko súvisí s ich polysémiou. Môžeme povedať, že čím viac významov má slovo, tým je bohatší a väčší jeho kolokačný potenciál (Ďurčo, 2010, s. 66). Preto považujeme kontext a okolie slova, v ktorom sa vyskytuje a konkretizuje jeho význam, za veľmi dôležité. Prítomnosť alebo neprítomnosť argumentov môže spôsobiť sémantický kontrast a môže ovplyvniť sémantiku slovesa (Hanks, 2011, s. 485).

V príspevku sa prezentujú ekvivalentné typy a vzťahy kolokácií v nemeckom a slovenskom jazyku. Kolokácie v nemeckom a slovenskom jazyku sa porovnávajú na formálnej a sémantickej úrovni. Poukazujeme aj na činitele, ktoré pri preklade treba zohľadniť.

Výsledky kontrastívnej kolokačnej analýzy a skúmanie kolokačného správania slovies môžu byť prospešné pre rôzne jazykovedné oblasti, ako sú jedno- a dvojjazyčná lexikografia, lexikológia, morfológia, ale môžu sa využiť aj v oblasti didaktiky cudzieho jazyka a v tlmočníctve.

V príspevku vychádzame zo skúseností a poznatkov, ku ktorým sme dospeli počas riešenia teoretických a praktických problémov lingvistického a lexikografického opisu slovných spojení v rámci vedeckého projektu Verbálne kolokácie v nemčine a slovenčine¹, ktorý sa realizoval na Katedre germanistiky Filozofickej fakulty Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

Kľúčové slová

kolokácia, kontrastívna analýza, lexikografia, spätosť, ekvivalencia

VYBRANÁ LITERATÚRA:

- ĎURČO, Peter – BANÁŠOVÁ, Monika – HANZLÍČKOVÁ, Astrid: *Feste Wortverbindungen im Kontrast*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda 2010. 126 s.
- ĎURČO, Peter: Feste Wortverbindungen mit Adjektiven. Korpuslinguistischer Ansatz als Grundlage für bilinguale Lexikographie. In: *Valenz und Konkurrenz. Grammatische und lexikologische Ansätze*. Ed. P. Ďurčo. Wien – Berlin: LIT Verlag 2014, s. 147 – 160.
- HANKS, Patrik: Wie man aus Wörtern Bedeutungen macht: semantische Typen treffen Valenzen. In: *Sprachliches Wissen zwischen Lexikon und Grammatik*. Eds. S. Engelberg – A. Holler – K. Proost. IDS Berlin – Boston: de Gruyter 2011, s. 483 – 505.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Iva: *Kollokationen im Lexikon und im Text*. Berlin – Münster: LIT-Verlag 2011. 315 s.
- OLOŠTIAK, Martin: *Viacslovné pomenovania v slovenčine*. Monographia č. 202 (AFPh UP 498/529). Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove 2015. 513 s.
- STUBBS, Michael: *Eine Sprache idiomatisch sprechen. Computer, Korpora, Kommunikative Kompetenz und Kultur*. In: *Norm und Variation*. Ed. K. J. Mattheier. Frankfurt a. M.: Lang 1997, s. 151 – 167.

¹ VEGA projekt 1/0751/14, obdobie riešenia: 1. 1 2014 – 31. 12. 2016.

Funkcia dôrazu v súčasnom televíznom spravodajstve¹

Patrik Petráš

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
ppetras@ukf.sk

V príspevku sa venujeme dôrazu ako silovému modulačnému prostriedku reči a funkcii, ktorú v súčasnom televíznom spravodajstve plní. Ako je známe, dôraz sa používa na vyzdvihnutie obsahu najzávažnejšej časti výpovede. V dnešnom televíznom spravodajstve sa však stretávame aj s určitou dramati- záciou, a to nielen pri dramatických či tragických udalostiach, ale napríklad aj pri témach spoločensko-politického charakteru. Hlavným prostriedkom takejto dramatisácie je práve dôraz. Keďže je však uplatnenie dôrazu v televíznom spravodajstve široké, zameriavame sa v príspevku na tematicky vymedzenú oblasť príspevkov, kde je dôraz dominujúci, a to sú spravodajské prejavy o dra- matických a tragických udalostiach. V analyzovaných ukážkach sme však uviedli aj spravodajský príspevok s hospodársko-ekonomickou témou (porov. ukážku č. 3). V tomto príspevku sme mohli zaregistrovať jeho intonačnú dra- matizáciu (v spolupráci s obsahovou výstavbou prejavu), pretože sa v ňom hovorilo o výrazne negatívnej téme – o veľkých hospodárskych problémoch jedného z najväčších producentov vajec na Slovensku aj v strednej Európe.

Na základe nahrávok zo slovenského televízneho spravodajstva sme vyty- povali určité okruhy slov, ktoré majú vysoký potenciál zdôrazňovania (pravda, aj v závislosti od témy prejavu). Nahrávky sme analyzovali pomocou počítačo- vého softvéru Praat, pričom sme si všimli najmä parametre melódie a intenzi- ty (za dominantnú však považujeme najmä melódiu). Parciálne sa na realizácii dôrazu podieľa i pauza – ak je dôraz veľmi výrazný, často sa pred dôrazovým slovom nachádza krátka pauza. Niekedy pri zvýrazňovaní istých častí výpove- di spolupracujú i ďalšie suprasegmenty, napríklad tempo reči, ktoré sa môže na dôrazovom slove znížiť.

Pokiaľ ide o najčastejšie zdôrazňované okruhy slov (predovšetkým v prí- spevkoch informujúcich o dramatických či tragických udalostiach), možno zhodnotiť, že zdôrazňované bývajú predovšetkým slová, ktoré dramatickosť či tragickosť udalosti ešte viac podčiarkujú. Ide najmä o hodnotiace adjektíva i adverbiá a všeobecne všetky údaje kvantitatívneho charakteru.

V analyzovaných ukážkach išlo o príslovku *opäť* a adjektívum *d'alsie* (zo spojenia *d'alsie silné zemetrasenie*) (porov. ukážku č. 5), ktoré zdôrazňovali opakovanie tragickej udalosti zemetrasenia. V ukážke informujúcej o povodňo- vej situácii bolo napríklad zdôraznené adjektívum *kritická* (zo spojenia *kritická*

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantu UGA UKF v Nitre č. III/12/2016 *Funkcia dôrazu v televíznom spravodajstve*.

úroveň), ktoré vyjadrovalo úroveň hladiny, na ktorú sa má zdvihnúť rieka (porov. ukážku č. 1).

Vo vysokej miere boli zdôrazňované číslovky, resp. všetky údaje kvantitatívneho charakteru. Napríklad v ukážke č. 1, prezentujúcej spravodajský príspevok informujúci o povodniach, bol zdôraznený kvantitatívny údaj, o koľko stúpila hladina Dunaja – *o štyri metre*. Ďalej tu bol zdôraznený stupeň povodňovej aktivity – *druhý stupeň*. Zdôraznený tu bol aj frekvenčný údaj – *Aj Morava pri Devínskej Novej Vsi stúpa každú hodinu...*

Osobitná je funkcia dôrazu v gradačných spojeniach, kde sú zdôrazňované jednak členy gradačného vzťahu, ale často aj spojky uvádzajúce tieto členy: *Hydinárske farmy v okrese Veľký Krtíš nemajú peniaze nielen na mzdy, ale už ani na krmivo* (ukážka č. 3). Práve spolupráca intonácie a gradácie tu bola výrazným prostriedkom dramatisácie prejavu.

Zdôrazňované tiež bývajú slová vylučujúce možnosť inej interpretácie povedaného, ako sme to mohli pozorovať v ukážke č. 2, kde sa hovorí, že obaja účastníci dopravnej nehody – šofér aj minister – sú mimo ohrozenia života. Vo výpovedi *Obaja sú mimo ohrozenia života* bola preto zdôraznená práve predložka *mimo*, ktorou sa upriamuje pozornosť na skutočnosť, že minister aj šofér nie sú v ohrození života.

V rámci spolupráce dôrazu a pauzy treba ešte uviesť, že pred výraznými dôrazmi sa často nachádzali aj krátke pauzy. Na súčinnosť pauzy a dôrazu upozornili už autori J. Sabol a J. Zimmermann (1978, s. 82). Takáto pauza má význam jednak pre hovoriaceho, pretože mu umožňuje pripraviť sa na artikuláciu dôrazné vyslovenie daného úseku, zároveň však aj príjemcu upozorňuje na obsahovo závažnejšiu časť prejavu.

Kľúčové slová: intonácia, dôraz, televízne spravodajstvo, príspevky o dramatických a tragických udalostiach, dramatisácia prejavu

VBVRANÁ LITERATÚRA:

SABOL, Ján – ZIMMERMANN, Július: *Základy akustickej fonetiky*. Košice: Rektorát Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach 1978. 103 s.

Мова як маркер національної ідентичності

Khrystyna Petriv

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев
petriv.c@mail.ru

Проблема формування національної ідентичності є досить актуальною сьогодні, коли українці по-новому осмислюють свою історію, минуле, вкладають новий сенс у поняття «нація» та «культура», що спричинено, передусім складними політичними, соціальними й економічними реаліями життя. Поняття «національна ідентичність» є предметом дослідження представників різних галузей знань: філософів, психологів, політологів, етнографів, соціологів. Однак, лінгвісти також не залишаються осторонь, оскільки мова, яка чи не завжди є у центрі лінгвістичних досліджень, також є одним із критеріїв національної ідентичності. Невирішеною досі залишається проблема місця, яке займає мова з-поміж інших факторів-ідентитетів нації. Чи можливо, зрештою, ідентифікувати представника нації, не зважаючи на мову його спілкування?

Джерельною базою проведеного дослідження послужили праці українських та зарубіжних лінгвістів, філософів, соціологів та психологів (Т.Кузьо, О. Степико, Е. Геллнер, Дж. Джозеф, Е. Сміт та інших). Для аналізу концепту «національна ідентичність» було обрано публіцистичні тексти О. Пахльовської – українки, яка представляє європейську спільноту, а отже, на наш погляд, досить об'єктивно та відсторонено оцінює ступінь формування ідентичності українців. Було також проведено соціолінгвістичне опитування серед українців, мета якого полягала у визначенні факторів, які ідентифікують українців як націю.

Досліджені праці з питання національної ідентичності дають можливість стверджувати, що не всі дослідники включають мовний чинник у перелік ідентитетів нації. Д. Міллер, наприклад, визначає п'ять найважливіших аспектів: 1) людські переконання: нація існує доти, доки її члени визнають один одного як співвітчизників; 2) спільне історичне; 3) спільні дії (рішення, досягнення результатів); 4) постійне проживання в одній країні; 5) спільні характеристики, які об'єднують поняттям «національного характеру» і які Міллер називає загальнонародною культурою. Спільна культура, на його думку, включає соціальні норми, релігійні переконання чи прагнення до чистоти національної мови. У такій класифікації не виділено мову як окремий маркер ідентичності, а лише віднесено його до поняття «культура». Немає мови серед чинників ідентичності і у працях Ентоні Сміта, який, натомість, віддає перевагу історичній території та спільній історичній пам'яті у процесі формування ідентичності.

Однак, американський дослідник Джон Джозеф у масштабній праці «Мова і національна ідентичність» осмислює природу ідентичності. Він зазначає, що протягом останніх чотирьох десятиліть визначальною темою досліджень національної ідентичності була саме мова. Отже, Джозеф висуває проблему первинності, зокрема, перед ним, як і перед рядом інших дослідників, постало питання: чи спільність мови зініціювала формування нації, чи навпаки – нація створила мову задля полегшення взаєморозуміння.

Джозеф не заперечує, що відсутність національної мови є однією із небагатьох серйозних перешкод, які необхідно подолати при створенні національної ідентичності. Водночас Джозеф зазначає, що мова ніколи не була основною ознакою нації.

Сьогодні в Україні постає проблеми мовної самоідентичності, оскільки чимало громадян – російськомовні, однак попри це вважають себе українцями.

У публіцистиці О. Пахльовської національна ідентичність усвідомлюється у тісному взаємозв'язку із мовою. Нестабілізована національна ідентичність українців, на думку авторки, призводить до її «замкнутості» від усього світу. Для О. Пахльовської українська культура не може вийти за межі своєї території доти, доки нація, яку вона представляє, не набуде своєї ідентичності: *А це, в кінцевому підсумку, поглиблює внутрішню її гео- культурну дезорієнтованість, розхитує її ще не стабілізовану остаточно ідентичність, а головне — позбавляє її голосу в тих актуальних контекстах, де зокрема вирішується майбутнє Європи.* Ідентичність та євроінтеграція – це взаємозалежні поняття: без чітко сформованої національної ідентичності (а отже, без наявності єдиної національної мови) країна не може інтегруватися у євроспільноту.

Висновки. Отже, на наш погляд, мова відіграє інтегральну роль у формуванні національного світогляду та національної ідентичності. Хоча, як ми простежили, не всі дослідники погоджуються з тим, що мовний фактор є основним у формуванні національної ідентичності, проте проведені нами дослідження дає змогу стверджувати, що мова для більшості громадян (як україномовних, так і російськомовних) є тим чинником, що дозволяє назвати націю «нацією». Нація, яка не має своєї мови, не має також і своєї духовної самостійності, а тому цілком справедливо говорити про мову як про націєтворчий фактор.

Ключові слова: ідентичність, нація, фактор, публіцистика, мова

Štylistika a každodenná komunikácia

Kristína Piatková

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava
piatkova.kristina@gmail.com

V predkladanom príspevku sa venujeme fenoménu každodennosti v súlade s aktuálnymi trendmi v štylistike. Predmetom nášho výskumu je lingvopragmatická analýza každodennej komunikácie partnerských dvojíc, ktorá je spontánna, kreatívna, plná nedokonalostí, a interpretácia toho, čo komunikáciou robíme. Nadväzujeme na aktuálne koncepty rozoberajúce problematiku štýlu, aby sme sa lepšie pozreli na individuálnosť a spontánnosť, charakteristické znaky bežnej súkromnej komunikácie. Podnetným je pre nás pohľad aj J. Butlerovej, podľa ktorej: „štýl je veľmi zložitá sféra, nie je to niečo, čo si jednostranne vyberáme alebo máme pod kontrolou s cieľom, ktorý sme si vytýčili. (...) človek si môže trénovať štýly, ale štýly, ktoré sú pre nás dostupné, nie sú celkom vecou nášho výberu“ (Butler, 2014, s. 18). V tomto duchu uvažujeme o opakujúcich sa komunikačných stratégiách v rámci individuálneho prejavu komunikantov v ich bezprostredných reakciách.

Kľúčové slová: každodennosť, štýl, súkromná komunikácia, interpretácia

VYBRANÁ LITERATÚRA:

BUTLER, Judith: *Trampoty s rodom. Feminizmus a podryvávanie identity*. Bratislava: Aspekt 2014.

A Corpus-Driven Analysis of the Word ‘ROMANIAN’ in CORPES XXI

Andreea-Nora Pop

The Institute of Linguistics and Literary History “Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca
andreea_nora_pop@yahoo.com

The present paper attempts to investigate the occurrences of the word ‘Romanian’ in CORPES XXI (El Corpus del Español del Siglo XXI), a reference corpus which is based on all kinds of texts and from all the Spanish-speaking countries. The subject of our analysis is not only frequency, combinatorics and syntagmatic functions, but also the way in which the noun is representative of cultural associations and the way it mirrors the mentality towards the ethnical group.

The word *rumano* occurs in 716 documents, with an absolute frequency of 1740 and a normalized frequency of 7.03 occurrences per million. The distribution of the lemma *rumano* in order of frequency (high to low), according to region, country, period, topic and typology is displayed in a table-based format.

The description and interpretation of units of meaning involve, first of all, the relationship of the word with the word it describes: cultural identification, information about gender and age, geopolitical entity, language description. As examples show, lexical realizations imply:

1. **Person-denoting nouns** (the scheme: the adjective *rumano*, *-a* + noun or noun + the structure *de nacionalidad rumana/ origen rumano*): names (*Monica Niculescu; Ilie; José*), neutral words (*personas*), sex and age differentiation (*mujer; hombre; joven; chico; varón*), jobs (*realizador; documentalista; periodista; investigador; empleado; presidente; cónsul; político; soldado; estudiante; médico; bailarina; ilusionista; artista; hispanista; filósofo; capitán; nadador; trabajador; camarero; obrero; conductor; vigilante; traductor; bruja*), members of the family or personal connections (*esposa; hermano mayor; tío; prima; amigo; huérfano*), citizenship (*ciudadano; inmigrante; emigrante*), religion (*judío*), law (*delincuente; preso; criminal; prostituta*).
2. **Nationality-denoting words (etnonyms)**, with which the key word is very often coupled or contrasted: *búlgaro, ucraniano, ruso, polaco, checo, alemán, inglés, húngaro, italiano, español, ecuatoriano, marroquí, paquistaní, senegalés, chino*.
 - **Ethnic groups:** *gitanos*.
3. **Collective nouns:** *comunidad; colectivo; pueblo; colonia; caravana; grupo; delegación; combinado; equipo; familia; asociación; iglesia; banda; organización criminal; red; alumnado*.

4. **Institutions:** *Gobierno; embajada; administración; la antigua policía; el nuevo servicio de inteligencia.*
5. **Object-denoting:** *places (fronteras; territorio; campamento; capital; ciudad; aldea; rincón), football teams (el Vaslui; el Gloria Bistrița), cultural productions (obra; cine; película; film; televisión; cinta; música; lengua; texto; lenguaje; biografía).*
6. **Event-denoting:** *emigración; bajas; retorno; integración de los inmigrantes.*
7. **Abstract nouns:** *identity (origen; nacionalidad; ascendencia; raíces; vida; estilo; apellido; espíritu), sciences (economía; filología), negative issues (prostitución; problema; trama política).*
8. **Quantity:** *un centenar de; la mitad de; más de 100 mil; media decena de; muchos; muchísimos; mayoría de.*

Pragmatic realizations are oriented towards:

1. **Negative and positive direct evaluation (quality)**, which sometimes functions as a stereotype and is realized through the modification of adjectives, through the use of words with strong semantic load or through the use of prepositions.
2. **Indirect evaluation** provided through allusion, comparison or indirect specification of attributes and through the citation of somebody else's words.
3. **Defence against critique, especially in the context of racism, criminality and relocation.**
4. **Ambiguity, imprecisión.**
5. **Irony.**
6. **Auto-characterization.**

The Romanians' negative features identified in the corpus are: unlawful, thieves, aggressive, paid murderers, resentful, annihilators, invaders, badly behaved, prostitutes, drug-addicted, untrustworthy, social paria, uncommunicative, in a bad relationship with the Spanish, without cultural taste, selective in working conditions, change their workplace, have bad living conditions, poor, irresponsible parents, bad husbands, bad/ unknown sportsmen, writers and artists are prone to oblivion and ignorance, bad politicians, low life mentality, seeking for help, facing difficulties, illiterate, individualistic, with an ugly country. Positive features are also outlined: active, ingenious, friendly and open, lucky, help their Romanian relatives, amusing, involved in arts and collaborative, good at foreign languages, good film directors, good gymnasts, good reputation of their language, good war fighters, interested in adult education, unperceivable, work legally, willing to accept low jobs, willing to return to their country, well-organised groups, determined, interested in current events, care about the dead people, spiritual, easily assimilated, with a beautiful country.

The above mentioned output is portrayed through several discourse devices: the word "rumano" appears as the agent or as the object of the sentence, generic

and specific reference, anaphora, cataphora, co-reference, endophoric and exophoric reference, metonymy, bridging relationships, the use of politically correct forms.

. The Romanians are frequently constructed in terms of homogeneity, carrying both a positive and a negative pragmatic load, which is sometimes not marked explicitly. In addition, the corpus is sometimes a repository of paradoxes, when it comes to items with twofold polarity: the Romanians are described as both having and lacking a certain feature (their legal status, the attitude towards work). However, more negatives are associated with the word and the writers' attitude is mainly exclusive, which results in quite high social impact. Consequently, we consider that the cultural attitudes which are portrayed are biased, as the roles of the Romanians in their families and in the society, as they appear in the corpus, cannot be generalized.

Keywords: CORPES XXI, the word '*rumano*', lexical realizations, colligational realizations, cultural associations

Rétorika etickej reklamy

Barbara Repková

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
barbara.repkova@gmail.com

V súčasnosti sa reklama radí k fenoménu. Stačí sa len okolo seba rozhliadnuť a zistíme, že je naozaj všade. Pravdepodobne na svete nie je možné stretnúť človeka, ktorý by tvrdil, že reklama neexistuje, prípadne sa s ňou nestretol. Vnímate ju, často ignorujeme, no i tak má na nás určitý dopad. Je súčasťou nášho sveta, života.

Otravná, poburujúca, etická, neetická, zaujímavá, humorná a mnohé iné prívlastky môžeme použiť v prípade reklamy. Často nám vnucuje veci, ktoré nechceme, presvedča nás o tom, že bez toho-ktorého výrobku sa spotrebiteľ nezaobíde, určuje trendy, vzbudzuje v nás záujem, túžbu spoznať niečo nové. Reklamné triky, jazykové i mimojazykové prostriedky sú práve tými činiteľmi ovplyvňujúcimi spotrebiteľa. Reklama si v dnešnom svete vydobyla pevné miesto a ovplyvňuje milióny ľudí po celom svete. Analýza reklám je založená nielen na využívaní jazykových prostriedkov v troch základných rovinách jazyka, a to: morfológie, lexikológie a syntaxe, ale snažíme sa priblížiť aj nejazykovú stránku reklám, t. j. využívanie mimojazykových prostriedkov.

Cieľom analýzy jednotlivých reklamných textov má byť zistenie, akými spôsobmi nás reklama ovplyvňuje, aká je jazyková úroveň a kreativita reklamných kampaní.

Kľúčové slová: reklama, etická reklama, trendy v reklame, jazykové prostriedky

Socio-Scientific Communication in Slovak Media (Using the Example of Bioethical Discourse)

Zdenka Schwarzová

Department of Slovak Language, Faculty of Arts, Comenius University, Bratislava
schwarzova15@uniba.sk

The article aims at demonstrating the socio-scientific culture of communication in slovak media connected to ethical dilemmas concerning particularly the creation of public perception of modern biotechnologies in the spirit of interdisciplinary discourse analysis in slovak socio-cultural context.

Communication participant A, source, emitter of a certain legacy is represented by various online articles concerning modern biotechnologies that evoke ethical and moral controversies and communication, participant B is a receiver who reacts spontaneously, most frequently by leaving comments right under the article, he takes part in forum discussions, writes blogs. Method of linguistic interpretation can offer a pragmatic capture/seizure of ways ordinary people react to given stimuli.

Keywords: socio-scientific discours, mass media socio-scientific communication, discours analysis, homeopathic discourse

Sémantická analýza niektorých prípadov slovensko-slovinských interlingválnych homonym¹

Alica Ternová

Katedra slovenského jazyka, Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
ternova.alica@gmail.com

Medzijazyková (interlingválna) homonymia je formálno-sémantický vzťah dvoch (príp. viacerých) lexém z dvoch jazykov, ktoré sú formálne zhodné (alebo podobné), no rozchádzajú sa vo svojej sémantike. Prístup k skúmaniu medzijazykovej homonymie je predovšetkým pragmatický a vrcholí tvorbou slovníkov ako praktických príručiek pre študentov, učiteľov a prekladateľov. Nazdávame sa však, že zameraním sa na hĺbkové sémantické štruktúry a analytickým prístupom k medzijazykovej homonymii je možné skúmať sémantický vývin v príbuzných jazykoch a špecifické spôsoby odrazu mimojazykovej reality v nich.

V príspevku sa zaoberáme sémantickou analýzou dvoch párov medzijazykových homonym, resp. paronym – čiže slov z dvoch jazykových systémov, ktoré sú zhodné alebo podobné svojou formou, ale v praxi (prekladateľskej alebo komunikačnej) spôsobujú nedorozumenia svojou odlišnou sémantikou. Ide o synchronne nemotivované lexémy slk. *ruža* – sln. *roža* a slk. *kvet* – sln. *cvet*. Pri sémantickej analýze vychádzame z výkladov ich pôvodu v etymologických slovníkoch oboch jazykov a hľadáme sémantickú motiváciu, resp. sémantické zmeny, na diachrónej úrovni od predpokladaného pôvodného významu spoločného predka k súčasnému významu alebo štruktúre významov v oboch predmetných jazykoch. Ukáže sa tak spôsob vzniku medzijazykovej homonymie a na synchronnej úrovni aj sémantické vzťahy medzi významami.

Pri homonymnom páre slk. *ruža* – sln. *roža* ide o typ externej homogénnej interlingválnej homonymie. Obe lexémy vznikli z rovnakého pôvodného prevzatého slova, ktoré si v slovenčine zachovalo pôvodný význam ako hlavný, no v slovínčine bol pôvodný význam novým slovom (*vrtnica*) vytlačený na okraj sémantického spektra a v zaužívaných slovných spojeniach. Možno teda povedať, že je to prípad interlingválnej homonymie, ktorý vznikol tak, že sa pôvodne monosémická lexéma cudzieho pôvodu rozvinula v oboch jazykoch na polysémickú, no s odlišnými jednotlivými významami, a pôvodný význam sa nezachoval v oboch jazykoch ako dominantný. Ak berieme do úvahy len najfrekventovanejšie hlavné významy oboch lexém, ide o medzijazykové homonymá (resp. paronymá z dôvodu hláskovej zmeny *o – u*) v hyperonymicko-hyponymickom vzťahu (sln. *roža* – rod: slk. *ruža* – druh), v závislosti od kontextu

¹ Príspevok vznikol v rámci projektu UGA III/14/2016 Slovensko-slovinská interlingválna homonymia.

by však v niektorých situáciách mohli vystupovať aj ako pravé ekvivalenty (napr. slk. *alpská ruža* – sln. *alpska roža*, dielo slk. *Meno ruže*, sln. *Ime rože* a pod.).

Pokiaľ ide o medzijazykový pár slk. *kvet* – sln. *cvet*, pri oboch členoch došlo k výraznému posunu od prvotného významu psl. predka, ťažko je však v tomto prípade určiť, ktorý význam je archaickejší. V každom prípade je zo synchronného hľadiska zreteľné, že vzťah medzi sémantickými spektrami je relatívne inkluzívny; spektrum slk. *kvet* zahŕňa takmer všetky významy sln. *cvet*. Ide teda o vzťah internej homogénnej medzijazykovej homonymie dvoch polysémických lexém, ktoré sa zhodujú v základnom význame, aj v niektorých korelatívnych metaforických či metonymických lexikálno-sémantických súvislostiach, no jeden člen z páru nedisponuje veľmi frekventovaným významom druhého člena, a práve táto diskrepancia v sémantickej štruktúre lexém je iniciátorom možného nedorozumenia pri preklade či bilingválnej komunikácii. Tento lexikálny medzijazykový pár sa teda dostal do vzťahu interlingválnej homonymie tým, že v slovenčine sa základný význam „kvet“ (angl. *blossom*, výrazne sfarbená časť rastliny) synekdochicky rozšíril aj na celú rastlinu s výrazným kvetom (angl. *flower*), respektíve aj nekvitnúcu okrasnú rastlinu (*izbové kvety*), ale v slovinčine tento prenos neprebehlo alebo bol neskôr prevzatý lexikálnou formou sln. *roža*.

Lexémy **sk. ruža** < **sln. roža** (kvetina) sú metonymické (synekdochické) medzijazykové homonymá, vzťah medzi významami je hyponymicko-hyperonymický (druh < rod); **sk. kvet** > **sln. cvet** (kvet rastliny) sú metonymické (synekdochické) medzijazykové homonymá, vzťah medzi významami je holonymicko-meronymický (celok > časť). Sémantická (transpozičná) motivácia (v našom prípade metonymická, synekdochická) je jedným z iniciátorov vzniku medzijazykovej homonymie v príbuzných jazykoch, pretože predpokladá predstavu vnútornej obsahovej štruktúry slova bez formálnej zmeny. Poznanie sémantického vzťahu medzi členmi homonymného páru, ktorý je dôsledkom sémantickej motivácie v tom-ktorom jazyku, môže byť východiskom pre ďalšie skúmanie na pragmatickej úrovni, môžeme napríklad zisťovať, ktoré sémantické vzťahy uľahčujú porozumenie zradných slov alebo naopak pri ktorých je riziko nedorozumenia, interferencie najvyššie a pod.

V sémantike týchto dvoch medzijazykových párov sa prejavujú zreteľné konvergentné tendencie, no nerovnaká distribúcia významov je zo synchronného hľadiska divergizujúcim činiteľom a príčinou vzniku medzijazykovej homonymie. Komplexnou diachronno-synchronnou konfrontačnou analýzou párov medzijazykových homonym možno postihnúť všeobecnú konvergenciu a špecifickú divergenciu vo vývine lexiky týchto dvoch slovanských jazykov.

Kľúčové slová: slovenčina, slovinčina, medzijazyková homonymia, false friends, zradné slová

Итальянизм и его функция в „Сказках об Италии“ М.Горького и „Новых сказках об Италии“ авторов- -постмодернистов

Василенкова Лариса Борисовна

Кафедра русского языка как иностранного и методики его преподавания,
Санкт-Петербургский государственный университет, Санкт-Петербургский
laravasilenkova@mail.ru

Представленная статья посвящена функционированию заимствований из итальянского языка в текстах, представляющих собой авторские впечатления об Италии. Оба произведения повествуют о Капри – об острове, ставшем местом вдохновения для Максима Горького и нескольких поколений российских литераторов. Несмотря на многочисленные исследования по теории заимствований, лексика, пришедшая в русский язык из итальянского языка, до сих пор изучена недостаточно глубоко. Кроме того, употребление заимствований в большинстве научных трудов рассматривается обособленно от функционально-стилевого закрепления языковых средств, а также обособленно от содержания текста, в котором они были использованы автором. В данной статье итальянизмы анализируются в определенном контексте – исследователь рассматривает функцию итальянского слова в художественном тексте начала XX – XXI веков, а именно в «Сказках об Италии» М. Горького и сборнике «Очарованный остров. Новые сказки об Италии», созданном 11 авторами-постмодернистами к столетию первой публикации Горьковских новелл. Основная цель исследования – выявление функций заимствованных слов в произведениях. Также указываются сферы употребления того или иного итальянизма в «Сказках» авторов. Создав разнородные опусы и отойдя от оригинальной сюжеттики, современные авторы, на первый взгляд, разорвали литературную связь между двумя сборниками. Однако связь их очевидна, но не на уровне сюжета и проблематики, а на уровне итальянского слова, которое и Горький, и постмодернисты умело используют в своих рассказах, будь то культурно-историческое эссе (Геннадий Киселев), анекдот (Андрей Аствацатуров), рассказ-диалог (Владимир Сорокин), метафизическая зарисовка (Эдуард Лимонов) или же непосредственно сказка (Герман Садулаев), отдаленно напоминающая Горьковский текст.

Ключевые слова: Горький в Италии, «итальянский миф», «миф о Капри», межкультурные и межъязыковые контакты, национальная особенность, колорит, язык, коммуникативная ситуация, заимствования, техника иноязычного вкрапления, адаптация, итальянизм, функция, текст

Die Rolle der Muttersprache beim Fremdsprachenlernen

Katarína Vilčeková

Lehrstuhl für Germanistik, Philosophische Fakultät,
Universität der hl. Cyril und Method in Trnava
katarina.vilcekova@gmail.com

Im Fokus des vorliegenden Beitrags steht die Frage, welche Rolle die Muttersprache beim Fremdsprachenlernen spielt. Im ersten Teil wird der Einfluss unterschiedlicher Muttersprachen auf das Erlernen von verschiedenen Fremdsprachen anhand der Zeit demonstriert, die für Erlernen dieser oder jener Fremdsprache nötig ist. Diese Geschwindigkeit hängt von der Zugehörigkeit der jeweiligen Sprache zu einer bestimmten Sprachfamilie ab. Im zweiten Teil beschäftigt man sich mit den beobachtbaren Auswirkungen der Muttersprache auf die Fremdsprache und zwar mit den sprachlichen Transferenzen. Eine Voraussetzung für die weitere Beschäftigung mit diesem Phänomen ist die theoretische und terminologische Auseinandersetzung mit dieser Problematik, die den Einführungsteil des zweiten Kapitels bildet. Um die Mechanismen der Transferenzen-Entstehung verstehen zu können, werden diese näher erklärt und zwar sowohl aus der psychologischen, als auch aus der psycholinguistischen Sicht. Um die Rolle der Muttersprache beim Fremdsprachenlernen näher festzustellen, wird im letzten Teil des Beitrags der auf die negativen Transferenzen orientierten Forschung Aufmerksamkeit geschenkt, die im Rahmen der Dissertation entstanden ist. Eines der Ziele dieser Forschung ist festzustellen, welchen Anteil die Transferenzen-Fehler an allen von den Probanden gemachten Fehlern haben und welche sprachlichen Strukturen für die negativen Transferenzen aus der Muttersprache am meisten empfänglich sind. Schließlich werden die Forschungsergebnisse aufgrund des Vergleichs des Deutschen und des Slowakischen näher besprochen.

Schlüsselwörter: Transferenzen, Fehler, Muttersprache, Fremdsprache, Deutsch, Slowakisch

“To Forget Impossible to Remember”: Meta-Communication with the Meaning of Forgetting in Oral Spontaneous Speech

Kristina Denisovna Zaides

Saint Petersburg State University, Saint Petersburg
Zaidi94@mail.ru

The name of the report refers to a famous sentence from the book “The Land, where Homework is not learned”: “to execute impossible to forgive”, where the putting of the comma plays a very important role. This paper dedicated to meta-communicative units with a meaning of forgetting and remembering in oral spontaneous speech.

Meta-communication is the special level of communication, where speaker’s reflexive commentaries about the speech are presented. Its main function is meta-linguistic, according to Roman Jakobson. Meta-communication conveys additional speaker’s intentions towards the communication.

Meta-communicative units are such components of the speech, which express the meta-communicative language function. These are lexemes, sentences or paragraphs that comment or frame the main speech, i.e. the meta-text towards the text.

There are many different types of meta-communication: self-correction of the speech, evaluation of the style and vocabulary, discursive markers (of the beginning and of the end of the speech act), etc. However, in this paper is considered the type of meta-communication which presents explications of forgetting and remembering.

As a source of material for the research are used 2 modern corporuses.

The first is the part of *Speech Corpus of Russian Communication*, the largest database of oral spontaneous speech. It is named *Balanced Annotated Collection of Texts*, which consists of monologues, produced by following groups of people – native speaker’s, such as doctors, lawyers, students, computer specialists, lecturers of philosophy and Russian as a foreign, – and foreigners who learn Russian. These monologues based on four communicative scenarios: a reading and a retelling of a text, a description of a picture, and a story.

The second corpus, which provides a material for the investigation, is *Night Dream Stories and other corpora of spoken discourse*. It includes several corpora of monologues, such as the retellings of texts, the remembrances of retellings, and the stories.

This report examines main types of linguistic ways to show the forgetting and remembering (for example, forgetting of a word or a fact from the text). Also it suggests the typical constructions, which explicate a speaker’s forgetting, as well as the meta-communicative units used for the word of thought remembering. The object of discursive analysis is the number of quantitative charac-

teristics of the material, for example, what kind of social and psychological characteristics (gender, age, level of speech competence, extraversion or introversion) usually influences the occurrence of meta-communication with a meaning of forgetting in the monologues.

In this paper, different causes of forgetting process are proposed. It is also discussed the reasons of better remembering in various speech cases and situations connected with monological material.

Thus the analysis shows when the situation in the speech is “to forget impossible; to remember”, and when – “to forget, impossible to remember”. This investigation helps to understand better the mechanism of the speech producing and the work of human’s memory, and also allows making a conclusion about the functioning and coherence of speaker’s cognitive and language systems.

Keywords: meta-communication, forgetting, remembering, oral spontaneous speech, monologue, cognitive linguistics

Deverbativní substantiva tvořená pomocí sufixů *-stvo* a *-stvie/-ství* ve staré a střední češtině¹

Jana Zdeňková

Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., Praha
zdenkova@ujc.cas.cz

V tomto příspěvku se zabýváme staročeskými a středněčeskými substantivy odvozenými od sloves pomocí sufixů *-stvo* a *-stvie/-ství*. Vycházíme z excerptce pořizené v rámci projektu GA ČR č. 15-00987S *Slovtvorný vývoj deverbativních substantiv ve staré a střední češtině*. Tato excerptce byla pořizena na základě lístkové kartotéky Staročeského slovníku, Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny a na základě slovníků dostupných v rámci Vokabuláře webového (on-line).

Odvozování substantiv od sloves pomocí uvedených sufixů je ve staré i střední češtině dosti okrajovou záležitostí – takovýchto substantiv je doloženo pouze malé množství a v řadě případů se jedná o hapaxy legomena (sufixy *-stvo* a *-stvie* mnohem častěji slouží k odvozování desubstantivnímu a deadjektivnímu).

Deverbativní substantiva se sufixy *-stvo* a *-stvie/-ství* lze nejčastěji zařadit do onomaziologické kategorie děje. Vyskytují se též substantiva označující výsledek děje či vlastnost. Sufixy *-stvo* a *-stvie* jsou při deverbálním odvozování polyfunkční – jeden sufix může tvořit substantiva několika onomaziologických kategorií. Deverbální substantiva tvořená sufixem *-stvo* a substantiva tvořená sufixem *-stvie* se od sebe významově neliší – existuje více prostředků pro tutéž funkci.

Malá produktivita deverbálního tvoření pomocí sufixů *-stvie* a *-stvo* byla způsobena mimo jiné konkurencí s dalšími slovtvornými prostředky – zejména s tvořením dějových verbálních substantiv pomocí sufixů *-nie* a *-tie*. V nové češtině se sufixy *-stvo*, *-ství* při deverbálním odvozování neuplatňují vůbec (uplatňují se pouze při tvoření deadjektivním a desubstantivním).

Klíčová slova: slovtvorba, odvozování, deverbativní substantivum, stará čeština, střední čeština

¹ Vznik příspěvku byl podpořen projektem GA ČR č. 15-00987S *Slovtvorný vývoj deverbativních substantiv ve staré a střední češtině*.